

AMMARNÄS, en perle i Lapland

Tekst og fotos Kurt Rasmussen

Siden 1994 har jeg haft fornøjelsen af at være turleder på ti-dages ture til Ammarnäs i Svensk Lapland fire gange. I 1994, 1996, 1998 og igen her i 2004. Siden det første besøg i 1994, har jeg lidt af en regulær forelskelse til dette sted. Den gang svor jeg at ville vende tilbage, og selv om det er sket flere gange siden, så har forelskelsen vel nærmest taget karakter af permanent kærlighed. Der findes naturligvis andre ligeså storslåede områder i Skandinavien, som endda ligger væsentligt tættere på Danmark. Jeg har selv besøgt Jotumheimen, Dovre og Hardangervidda flere gange, og der er naturligvis ligheder. Men en ting som Ammarnäs mangler i forhold til de tre andre fine steder, er en anmassende og fredsforstyrrende turisme. I Ammarnäs, eller rettere i Vindelfjeldets Naturreservat kan man vandre rundt i timer, ja dage uden at møde andre mennesker. Desuden rummer Vindelfjeldet alle typer af skandinavisk fjeld, lige fra de lave skovbevoksede dale med deres bække og elve over de bløde græsbevoksede fjeldplateauer med massevis af store og små søer, til vinterklædte ugæstfrie stejle fjeldtoppe. Ammarnäs er langt væk, men absolut et besøg værd.

”Porten” på vejen ind til byen

Lidt fakta: Vindelfjeldets Naturreservat ligger i det nordvestlige hjørne af Västerbottens Län i Lapland. Reservatet er etableret i 1974 og udvidet i 1982. Det oprindelige reservat havde et areal på ca. 4.800km², men efter udvidelsen er reservatet blevet på 8.200km², hvilket svarer til 3 gange Gotlands areal. En anden sammenligning er, at Sveriges tre største nationalparker, Sarek, Padjelanta og Sjöfjället, tilsammen kun udgør 5.230km².

Reservatet er et kæmpe område, der oven i købet sine steder er svært tilgængeligt. Mine ture dertil holder sig indenfor beskedne 15-20 km i radius omkring Ammarnäs By, der stort set ligger i centrum af reservatet. Og altid i den sidste uge af juni.

Byen ligger ikke mere end ca. 50km fra den norske grænse og lige så langt syd for polarcirklen. Det betyder, at der om sommeren er midnatssol, hvilket igen betyder, at det kun er ens egen energi, der sætter grænsen for hvor meget man kan nå at se.

Rejsen: Der er selvfølgelig flere måder at komme til Ammarnäs på. Egen bil, tog og bus eller fly. Jeg foretrækker at køre selv, da dette giver fuldstændig frihed både under rejsen og opholdet. Bag rattet i en bil er der ca. 1.300km fra Göteborg.

Er man ikke til bil, er der mulighed for at tage toget til Östersund og derfra enten fortsætte med den gamle Indlandsbane eller med Linjebuss, der er noget hurtigere. Endelig er der selvfølgelig muligheden for at flyve til Umå og derfra tage bussen, men dette er en noget dyr løsning. Selv med en færgetur fra Frederikshavn til Göteborg bliver bilen konkurrencedygtig. Specielt hvis man fylder den op med tre-fire personer der kan dele udgifterne. Turen fra Göteborg til Ammarnäs koster omkring 3.000kr i bil.

Fra Göteborg går turen direkte op ad E-45 eller Innlandsvägen, som den også hedder. Denne fortsætter helt til Nordkap, men ca. halvvejs kommer man til den lille by Sorsele, der er "hovedstad" i den kommune der huser langt den største del af Vindelfjeldet. Først i Sorsele skal der drejes af fra E-45. Vejen ind til Ammarnäs er 80km lang og ender blindt 10km vest for Ammarnäs by. Allerede fra Sorsele møder man flere gange Vindelälven, der går lige igennem Ammarnäs. Når man langt om er ankommet til Ammarnäs, har man ikke nødvendigvis brug for bilen, men som det vil fremgå senere, giver den visse fordele under opholdet.

Ammarnäs: Byen er grundlagt omkring 1825. Man mener, at nogle samer slog sig fast ned i dalen for dels at holde rener i Ammarfjeldet og for at handle med Norge. I 1850 var byen etableret med flere familier, lidt dyrket jord og mange rener og fast handel både mod vest til Norge og mod øst til Sorsele. Mod vest foregik handelen til fods over fjeldene og mod øst ved at fragte varerne ned ad Vindelälven.

I dag er der godt og vel 200 indbyggere i byen. Men kun 20 børn er mellem 1 og 16 år. Der er fare for at byen med tiden bliver affolket, som det sker med så mange andre udkantsbyer. Næringsvejen for indbyggerne er primært rendrift, men også den sparsomme turisme udgør en væsentlig del af indtægtsgrundlaget. Befolkningen er stadig overvejende Samer i modsætning til mange af de andre småbyer i området.

Turismen i Ammarnäs er primært naturvandrere der enten afslutter deres tur i Ammarnäs eller starter den derfra. Overnatningsmulighederne er gode, lige fra en billig campingplads, et vandrehjem, flere hyttebyer og et lille hotel. Alt dette med til at sikre, at der også er noget at arbejde med uden for den sæson der kræver alle mand på benene, inddrivning, mærkning og slagting af rener. Dette arbejde kulminerer i november.

Ammarnäs er således ikke et sted man skal tage hen for at nyde nattelivet. Til gengæld byder byen på så meget andet for den naturinteresserede. Eksempelvis Skandinaviens, hvis ikke verdens nordligste kartoffelmark i form af en kunstig sydvendt høj bakke, hvor byens familier hver har et lille lod på den 45 grader skrånende bakke. Selv midt i byen er naturen værd at følge. Ethvert besøg i den lille landhandel kræver bevæbning med kikkert og kamera og god tid. En syngende Blåhals ved kirken, ynglende Hvinænder i byens lille gadekær eller Vende-hals i en redekasse og sågar fouragerende Havørn tæt på byens centrum. Byens placering gør, at det på det nærmeste vrimler med fugle i og omkring byen.

Vandet: Ved, ja nærmest i Ammarnäs, løber to store elve, Tjulå og Vindeløven, ud i en stor sø, Guatsträsk, øst for byen. Dette giver en helt unik fuglerigdom i og omkring byen. I 5 minutters afstand fra centrum ligger et fugletårn på sydsiden af den store sø. Afhængig hvor tidligt foråret kommer til fjeldene kan søen indeholde et stort antal andefugle og vadefugle, og rovfugle. Hvis der stadig er sne og is i fjeldet og søerne deroppe er frosne, venter de sydfra kommende fugle ved byen, hvor søen noget tidligere bliver helt isfri.

*Vindeløven,
en imponerende "sjat" vand, der bedøver både øje og øre.*

Er foråret nået op i højderne venter der fine fugleoplevelser deroppe. Den ca. 500km lange Vindellev er pulsåren i reservatet og desuden Sveriges eneste elv der ikke er tæmmet i forbindelse med indvinding af strøm, og heldigvis fredet i hele sin længde. Udspringet ligger helt oppe ved den norske grænse i nordvesthjørnet af reservatet. Elven flyder først nord og senere øst om Vindelfjeldet ned til Ammarnäs, hvorfra den fortsætter sit løb til udløbet ved Umå. Inden da er den flydt sammen med Umeelv, der er den anden store vandåre i Reservatet.

Umeelv kommer fra det sydvestlige hjørne og flyder igennem den sydligste del af reservatet. Tjulå er en mindre elv der også har sit udspring ved den norske grænse lidt syd for Vindellevens udspring. Den flyder fra nord vestpå og senere syd om Vindelfjellet til Ammarnäs hvor den forener sine vandmasser med Vindellevens i Gautsträsk. Ud over disse elve er området omkring byen og de nærmeste fjelde spækket med store og små bække der flyder ud i Tjulå eller Vindellev. Nogle af dem midlertidige under afsmeltningen, andre permanente. Afsmeltningen fra fjeldene betyder, at samtlige vandløbs vandstand kan variere meget. Vand er således et nøgleord når man besøger Ammarnäs. Uanset hvor man vil hen, er der altid en bæk, en sø eller et sumpet område. I fjeldet kan man roligt drikke af vandet, der friskt og koldt. Gummistøvler eller vandtætte vandrestøvler er en absolut nødvendighed. Vandet giver til gengæld det mangfoldige og spændende plante- og fugleliv.

Fjeldene: Fjeldene i reservatet dækker mere end 2/3 af hele området. De største massiver er Ammarfjeldet der ligger lige vest for Ammarnäs og Björkfjeldet der ligger nordøst for byen. Ammarfjeldet er et fjeldmassiv med et plateau der ligger i ca. 1.100m højde og toppe der når op omkring 1.700m. Hele området er rigt på sten og klippeblokke, men der er også områder med sletteagtig græsmark, store søer og evigt vinterklædte utilgængelige fjeldtoppe. Omkring byen er dette fjeld ofte meget fugtigt med små moser og søer. Hvor fjeldet rejser sig en smule fra plateauet bliver grunden mere stenet og tør med en 10-30cm høj bevoksning af primært dværgpil. Ammarfjeldet strækker sig fra Ammarnäs til den norske grænse og helt op til Vindellevens udspring.

Omgivelser i dalen omkring byen er kendetegnet dels ved vandløbene, søen og de deraf kommende fugtige engområder, og dels ved overvejende birke- og fyrreskov helt ned til byen. Som allerede omtalt er byen i sig selv et godt fugleområde, men det er klart, at de helt store oplevelser først kommer når man bevæger sig ud i terrænet. De skovklædte fjeldsider både øst og vest for byen har et rigtigt godt fugleliv med blandt andet Høgeugle, Hjerpe, Lavskrige, Tretået Spætte og Lapmejs, samt flere ynglende vadefugle. Floraen er også i disse områder meget fin. Engblommer står nærmest som Troldeheksene på engene herhjemme og Engkabeleje, Vibefedt og Fjeldviol finder man overalt, for blot at nævne nogle enkelte arter.

I forgrunden de typiske sletteagtige græsheder på Björkfjeldet og i baggrunden Ammarfjeldets sneklædte bare toppe.

Allerede når man bevæger sig ud af byen og ind i fjeldskovene bydes man velkommen af Løvsanger, Kvækerfinke, Sjagger, Gråsiken, Blåhals og Vindrossel som de helt almindelige arter. Blandt dem man skal lede lidt mere efter er Pileværling, Tretået Spætte, Hjerpe og Lavskrige, Høgeugle og rovfuglene. Når man passerer trægrænsen afløses disse arter straks af Engpiber, Laplandsværling, Hjejle og Temmincksryle som helt uundgåelige arter.

Bissanjaur: Jaur betyder sø på samisk. Bissanjaur er en lidt mindre sø, der ligger lige på trægrænsen lidt øst for Ammanäs. Man kører i sin bil ud P-pladsen i Norra Ammanäs hvorfra turen går ad en bred sti op i fjeldet. Vendehals, Tretået Spætte, Lavskrige og Lille Korsnæb kan man møde på den første del af turen igennem skoven. Der er et godt udsyn over Gautsträsk, hvor man kan være heldig at se en fouragerende ørn. Lidt oppe ad fjeldsiden følges stien med en kraftig bæk, der gør lytten efter fuglesang til en umulighed. Men her er det også fornuftigt at kigge lidt ned, hvis man også er blomsterinteresset. Ca. 3km oppe kommer man til trægrænsen og Bissanjaur. Her kan man være heldig at Odinsbane, Havlit, Hvidklire eller Bjergand. Har man medbragt frokosten eller bare en mellemmad, hvad man i øvrigt altid bør, når man vandrer i fjeldet, er Bissan et godt sted at holde pause. Trægrænsen er på denne tid også grænsen for hvor højt man møder myg, der generelt i slutningen af juni ikke er en plage. Det bliver de senere. Men her ved Bissan kan de godt være lidt aggressive.

Fra Bissan kan man enten gå tilbage eller fortsætte nogle få hundrede meter mod nord. Her møder man en lille sti, der fører direkte ned til P-pladsen igennem fjeldskoven med alt hvad den kan byde på.

Turen til Bissanjaur er af en tilpas længde og stigning til, at det er en god tur for den første dag i Ammarnäs.

Geppejaur: En rigtig heldagsfjeldtur går fra søen Tjulträsk ca. 10km vest for Ammarnäs, der hvor vejen ender. Herfra er den en stigning på ca. 40 grader godt en km op ad fjeldsiden. Man lægger mærke til, at birketræerne ved P-pladsen er sprunget helt ud, men at de, jo længere man kommer op, er senere på den. Når man passerer trægrænsen, er man nået ca. halvvejs. Her er de sidste birketræer slet ikke sprunget ud endnu og i øvrigt også noget mindre end længere nede.

Blåhals han (Luscinia svecica), en af de arter man møder allerede når opstigningen starter ved P-pladsen.

Fra trægrænsen overgår terrænet til fugtigt barfjeld, hvor bevoksningen domineres af Dværgpil og Blåbærris. På vejen op får man øje på Gaisat, der er den første fjeldtop på plateauet, og som opstigningen går langs med. Allerede nogle få hundrede meter over trægrænsen kan man møde den første sne. Der risler vand overalt fra afsmeltningen. Sneens udbredelse afhænger selvfølgelig meget af hvor tidligt foråret er kommet, men de fire gange jeg har været deroppe, har der været noget sne. Temperaturen vil normalt ligge et sted mellem 15 og 20 grader, men blæser det, kan det føles rigtigt koldt.

Ca. 1km inde på plateauet ligger en permanent sø, Geppejaur, der skal besøges. På vejen møder man Hjejler, Dobbeltbekkasin, Rørspurv, Laplandsværlinger, Engpiber,

Fjeldrype og Lille Kjove. I nærheden af søen kommer der Stor Præstekrave, Almindelig Ryle, Rødben og Temmincksryle og i Søen ynglende Stormmåge, Havterne, Bjergand, Havlit m.m. Ved denne sø, slog vi lejr de første to år. Toppen af Geisat har tidligere været hjem for den eftertragtede Pommeransfugl. Har man energi til det, kan man bestige Gaisat fra nord for at se om man skulle være heldig. Statistikken siger 50% chance, idet vi har set Pomeransfuglen to af de fire gange vi har været deroppe. Lille Kjove er også en fugl for sig. Man bliver i god tid advaret, når man nærmer sig dens territorium. Kommer man tæt på redestedet kan parret overgå til mere eller mindre direkte angreb. Man er ikke i tvivl om, at der skal forceres forsigtigt fremad indtil kjoverne indstiller deres angreb.

Lille Kjove (Stercorarius longicaudus) kommer så tæt på i sit forsvar af territoriet, at man af og til må dukke sig.

Det tager en god times tid at komme fra P-pladsen til plateauet, så der er masser af tid til at vandre rundt på fjeldet. Man kan vandre rundt om Gaisat og derefter vestpå. En god times gang inde i fjeldet ligger et område med flere gode søer. Går man i stedet østpå opdager man, at plateauet langsomt falder ned mod en nord-syd gående dal. Herved løber Karsbäcken, der sine steder har samme bredde som Gudenåen, men en noget hurtige strøm. Man kan vandre helt ned til bækken men turen er både hård på grund af bevoksningen og fordi der er mange fugtige moseområder på vejen ned. Men det er det hele værd. Ved bækken yngler Vandstær, Bjergvipstjert, der slet ikke burde være så højt oppe i Sverige og i fjeldskoven langs bækken møder man igen de kendte arter.

Fjeldvåge er fundet ynglende på østsiden af bækken og Fiskeørn ses ofte overflyve dalen. Stien langs bækken ender ude på asfaltvejen, der går fra Tjulträsk til Ammarnäs, men der er ca. 5km til P-pladsen. Derfor vil det være smart, hvis man har

muligheden, at efterlade en bil der hvor Karsbäcken krydser vejen. Det sikrer, at man ikke skal vandre de fem km tilbage til den store P-plads.

På turen er der mange toppe der, hvis man har kræfter til det, kan afsøges for Pomeransfugl. I 1996 fandt vi fuglen på Tjärro der ligger lidt vest for Gaisat. Den er noget stejlere at bestige, men sikker nok. Turen op til Ammarfjeldet skal planlægges som en heldagstur.

Björkfjeldet: Ti km nordøst for byen på Björkfjeldet ligger Biergenis der er et stort indsamlingsområde for rener med tilhørende mærknings- og slagteplads. I juni måned sker der intet heroppe, men i november under rendansen er der fest og farver i området. Fra renslagteriet går Kungsleden mod nordøst op til byen Adolfström godt 30km væk.

Planlægger man en tur i bilen op til P-pladsen ved slagteriet og derfra en dagstur op i fjeldet, er der både nogle gode fjeldtoppe med en fantastisk udsigt og på de lavere terræner en hel del søer med gode muligheder for Odinsbane, Havlit, Temmincksryle m.m. Fjeldrypen og Lille Kjove møder man flere gange på en sådan tur. Området er i modsætning til Ammarfjeldets plateau nærmest en græshede og derfor er udbuddet af småfugle noget mindre. Men Laplandsværlingen er der da, selv om det er i mindre tal. Til gengæld er området betydeligt mere tørt og primært bevokset med græsser. Der er dog stadig enkelte moser i nærheden af søerne.

Laplandsværling (Calcarius lapponicus)

Ruoutetje: Går man fra byen over broen ud mod fugletårnet, møder man et skilt der anviser en sti til Kungsleden. Stien går op mod en fjeldtop der hedder Ruoutetje. De første par km er en svag stigning på skrå op ad fjeldet. Skoven rummer et rigt fugleliv. Blåhalse, Vindrosler, Sjaggere, Kvækerfinker dominerer, men der er gode muligheder

for at finde eksempelvis Lavskrige og Høgeugle og nogle af de andre lidt mere sjældne fugle. Da man skal tilbage samme vej, bestemmer man selv hvor lang turen skal blive.

Fugletårnet: Bliver man ramt af en dag med dårligt vejr, er et længere besøg i fugletårnet et godt alternativ til en vandretur. Igennem årene har vi observeret Lille Skallesluger, Nordisk- og Sorthalset Lappedykker, Sortstrubet Lom, Bjergand, Hvinand, Havørn, Fiskeørn, Vandrefalk, Dværgfalk, Silkehale, Nordlig Gul Vipstjert og Temmincksryle for blot at nævne nogle af de arter man kan se herfra med lidt tålmodighed.

Artssammensætningen: I 80'erne gennemførte et hold svenske biologer fugletællinger på Ammarfjeldet. Resultatet blev 120 ynglende arter. På de ture jeg har gennemført har antallet af arter ligget mellem 60 i 1994 og 90 i 2004. Antallet er naturligvis afhængig dels af vejret, hvor langt foråret er kommet og ikke mindst af hvor man vandrer. Desuden er det ikke uden betydning hvor mange man er af sted. I 1994 var vi kun 8 mod 15 i 2004. Det vil føre for vidt her i bladet at liste samtlige arter set på turene, men her følger nogle af de mere bemærkelsesværdige:

Rød- og Sortstrubet Lom	Hjerpe	Tretået Spætte
Havlit	Pomeransfugle	Ringdrossel
Fløjsand	Svaleklire	Fyrremejse
Kongeørn	Odinshane	Lapmejse
Fiskeørn	Lille Kjove	Lavskrige
Fjeldvåge	Mosehornugle	Silkehale
Dværgfalk	Perleugle	Snespurv
Dal- og Fjeldrype	Høgeugle	Laplandsværling
Tjur	Vendehals	Pileværling

Fjeldrype han (Lagopus mutus)